

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Quaestio- nes Co- rinthio- rum circa matrimo- nium re- spondit hic Aposto- lus.
Respondet Corinthiorum quaestionibus de iure matrimonii, et castro virginitatis ac celibatus.
Prima quaestio est, An Christiano, utpote jam renato, et sanctificato, liceat matrimonium ejusque usus?
Respondet Paulus, licere, imo conjugii petenti debitum reddi debere: Uxori, inquit, vir debitum reddat, et uxor viro: adeoque melius esse nubere, quam uri.
Secunda est vers. 40, de divortio, An liceat facere divortium? Respondet Paulus negative.
Tertia est vers. 12, Quid si fidelis conjugem habeat infidelem, potestne cum eo manere et habitare? Respondet posse, imo debere, si infidelis consentiat pacifice habitare cum fidele.
Quarta est vers. 17, An ob christianismum mutandus sit status? ut conjug, v. g. qui servus fuit in paga- nismo, per christianismum fiat liber; qui Ethnicus fuit, fiat Judaeus. Respondet negative, adeoque quemque in suo statu manere debere.
Quinta est vers. 25, An saltem illae quae virgines convertuntur ad Christum, manere debeant virgines? Respondet, virginitatem vovisse praecipit, sed omnibus consuli, quasi matrimonio meliorem ob sua rationes.
Prima est, ob necessitatem praesentis temporis, quod breve nobis datum est ad lucra, non temporalia, sed aeterna comparanda: hinc autem comparandi tota insisit virgo, vers. 26.
Secunda vers. 27, quia conjugatus, conjugio quasi vinculo alligatus est uxori: caelebs autem solutus est et liber.
Tertia vers. 28, quia caelebs caret tribulatione carnis, quae est in conjugio.
Quarta vers. 32, quia virgo tantum cogitat quomodo placeat Deo; conjugatus divisum habet cor et curam in uxorem et Deum.
Quinta vers. 34, quia virgo sancta est et corpore et spiritu; conjugatus nec corpore, nec spiritu sepe.
Sexta vers. 35, quia calibatus facultatem praebet virgini sine impedimento Dominum obsecrandi; cum conjugatus mille habeat impedimenta devotionis et pietatis.

1. De quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere: 2. propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque suum virum habeat. 3. Uxori viri debitum reddat: similiter autem et uxor viro. 4. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. 5. Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi: et iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. 6. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. 7. Volo enim omnes vos esse sicut meipsum; sed unusquisque proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic, alius vero sic. 8. Dico autem non nuptis et viduis: bonum est illis si sic permaneat, sicut et ego. 9. Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quam uri. 10. His autem, qui matrimonio juncti sunt, praecipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere: 11. quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat. 12. Nam ceteris ego dico, non Dominus. Si quis frater uxorem habeat infidelem, et haec consentit habitare cum illo, non dimittat illam. 13. Et si qua mulier fidelis habeat virum infidelem, et hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum: 14. sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, et sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem: alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt. 15. Quod si infidelis discedit, discedat: non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi: in pace autem vocavit nos Deus. 16. Unde enim scitis, mulier, si virum salvum facies? aut unde scitis, vir, si mulierem salvam facies? 17. Nisi unicuique sicut divi-

sit Dominus, unicuiqueque sicut vocavit Deus, ita ambulet, et sicut in omnibus Ecclesiis doceo. 18. Circumcisus aliquis vocatus est? non adducat praeputium. In praeputium aliquis vocatus est? non circumcidatur. 19. Circumcisio nihil est, et praeputium nihil est: sed observatio mandatorum Dei. 20. Unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat. 21. Servus vocatus es? non sit tibi cura: sed et si potes fieri liber, magis utere. 22. Qui enim in Domino vocatus est servus, libertus est Domini; similiter qui liber vocatus est, servus est Christi. 23. Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum. 24. Unusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat apud Deum. 25. De virginibus autem praecipuum Domini non habeo: consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim fidelis. 26. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. 27. Alligatus es uxori? noli querere solutionem. Solutus es ab uxore? noli querere uxorem. 28. Si autem acceperis uxorem, non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccavit: tribulationem tamen carnis habebit huiusmodi. Ego autem vobis parco. 29. Hoc itaque dico, fratres: Tempus breve est: reliquum est, ut et qui habent uxores, tanquam non habentes sint; 30. et qui flent, tanquam non flentes; et qui gaudent, tanquam non gaudentes; et qui emunt, tanquam non possidentes: 31. et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur: praeterit enim figura huius mundi. 32. Volo autem vos sine sollicitudine esse. Qui sine uxore est, sollicitus est quae Domini sunt, quomodo placeat Deo. 33. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quae sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divisus est. 34. Et mulier innupta, et virgo cogitat quae Domini sunt, ut sit sancta corpore et spiritu. Quae autem nupta est, cogitat quae sunt mundi, quomodo placeat viro. 35. Porro hoc ad utilitatem vestram dico: non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id, quod honestum est, et quod facultatem praebet sine impedimento Dominum obsecrandi. 36. Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quod sit speranda, et ita oportet fieri: quod vult faciat; non peccat, si nubat. 37. Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suae voluntatis, et hoc iudicavit in corde suo, servare virginem suam, bene facit. 38. Igitur et qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit; et qui non jungit, melius facit. 39. Mulier alligata est legi quanto tempore vir ejus vivit, quod si dormierit vir ejus, liberata est: cui vult nubat: tantum in Domino. 40. Beatorum autem erit si sic permanserit secundum meum consilium: puto autem quod et ego Spiritum Dei habeam.

Vers. 1. 1. DE QUIBUS AUTEM SCRIPSISTIS MIHI. — *g. d.* Quod attinet ad quaestiones quas m'hi proposuisti de matrimonii et celibatus jure, usu, fructu, sic respondeo: « Bonum est homini mulierem non tangere. » Ubi nota ex S. Anselmo et Ambrosio, Pseudo-apostoli quidam, ut sanctiores viderentur, debeant nuptias esse spernendas, idque ex verbis Christi, *Matth. x. 12*: « Sunt eunuchi, qui seipso castraverunt propter regnum caelorum: » quod ipsi de omnibus Christianis dictam interpretabantur; maxime eum actus fornicationis, quem tantopere insectatus est Apostolus cap. praeced., non multum distare videatur, imo physice idem sit cum actu conjugii. Quaesierunt ergo Corinthii per litteras a Paulo, an Christiani tam sancti esse deberent, itaque vacare orationi, pietati, castitati, ut a re uxoria prorsus abstinere deberent, etiam conjugati?

BONUM EST HOMINI MULIEREM NON TANGERE. —

« Bonum, » graeco *καλον*, id est, pulchrum, res praecleara, eximia est. Ita Theophylactus. « Bonum » ergo non est hic idem quod utile, vel commodum, ut vertit Erasmus; sed est bonum morale et spirituale, quod per se facit ad concupiscentiae victoriam, pietatem et salutem, ut patet vers. 32, 34, 35. Rursus, *tangere*, vel cognoscere mulierem Hebraeis honeste et modeste loquentibus idem est, quod exercere actum conjugii.

Addit S. Hieronymus, lib. 1 *Contra Jovinianum*, Apostolum dicere « tangere, » quia vel ipse mulieris tactus, quasi contagiosus est et viro fugiendus. Audi S. Hieronymum: « Non dicit Apostolus: Bonum est uxorem non habere; sed, Bonum est mulierem non tangere, quasi et in tactu periculum sit, quod qui illam tetigerit, non evadat; nempe quae virorum perfidas animas rapit, et facit adolescentium evolare corda. Alligabit quis in sinu ignem, et non comburetur? aut ambula-

Quantum peccatum mulierem tangere.

bit super carbones ignis, et non ardebit? Quomodo igitur qui ignem tetigerit, statim aduritur: ita viri tactus et temine sentit naturam suam, et diversitatem sexus intelligit. Narrat et Gentilium fabulæ, in terra, de solo estu libidinis esse generatos. Unde et noster Joseph, quia tangere eum volebat Ægyptia, fugit ex manibus ejus; et quasi ad morsum rabidissimæ carnis, ne paulatim virus serperet, pallium quod tetigerat, abiecit. » Hucusque S. Hieronymus. Notent hoc viri, notent adolescentes.

Refert Cardinalis a Vitriaco, vir gravis et doctus, de S. Maria d'Oignies, quod ipsa jejuniis ita corpus maceravit et siccarit, ut per plures annos ne primos quidem libidinis motus senserit; cumque quidam gravis vir casto et spiritali affectu manum ejus stringeret, indeque sentiret carnis motus, illa hoc ignorans audivit vocem de celo: « Noli me tangere, » nec intellexit, sed eam narivati alteri qui rem intellexit, et deinceps tali contactu abstiniit.

Narrat S. Gregorius, lib. IV *Dialog.*, cap. XI, S. Ursinum presbyterum ab uxore separatam caste vixisse; cumque moriturus ultimum traheret spiritum, accessit uxor narius ejus aurem admovevit, ut sentiret si quod adhuc ei vitale spiramen inesset. Quod ille sentie, cui tenuissimus inerat flatus, quanto valentius eam colligit, dicens: « Recede a me, mulier, adhuc igniculus vivit, paleam tolle. » Vere Poeta:

Regulus ut vis, Siren Acheloida canta,
Et necat affrictu Thessala saga levi:
Sic oculis, manibus, sic urit femina cantu;
Sic trididit fulmen Vajovis esse queat.

Infert hinc recte S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinianum*. Ergo malum est homini mulierem tangere; non dicit, peccatum, ut Jovinianus et alii calumniati sunt S. Hieronymum, sed *malum est*: quia hoc tangere actus est concupiscentiæ, et carnalis prævagæ delectationis, quæ tamen excusatur per bonum conjugii, sed plane tollitur per bonum cælibatus.

Dices, *Genes.* II, 18, dicitur: « Non est bonum hominem esse solum; » ergo bonum est homini mulierem tangere.

Respondet: Deus in *Genesi* loquitur de bono spectat, Paulus de bono individui; Deus tempore mundi vacui, Paulus pleni; Deus de bono temporali, Paulus de bono vite spiritalis et æternæ. In hac enim bonum est homini mulierem non tangere.

Vers. 2. PROPTER FORNICATIONEM AUTEM (NE scilicet in eam incidat, si cælebs sit, et tamen caste vivere nolit), UNUSQUISQUE SUAM UXOREM HABEAT. — Si unusquisque, » ergo et sacerdos et monachus, sicut Malanchthon et Bucerus, uxorem habere debet. Respondet: « Unusquisque, » liber scilicet, nec voto, morbo, senio aliòve impedimento

Perdolum de
tam Jo-
phal ob-
nasitur
mum.

adstrictus; hic enim est incapax matrimonii. Locges autem et documenta accipiendi sunt pro subjecta materia; et tantum dantur capicibus, non impeditis: ei ergo qui liber est et solutus ac habilis, Apostolus non præcipit, sed consulit et permittit, ut, si timeat fornicationem, uxorem ducat, vel ducta utatur, potius quam in periculum fornicationis incidat. Ita Patres quos citabo vers. 9, in fine. Et patet, quia aliqui secum pugnant Apostolus; nam toto capite suadet castitatem.

Adde, Apostolum proprie tantum loqui conjugatis, non autem iis qui cælibes sunt; hisce enim loqui incipit vers. 8, ut patet ex conjunctione adversativa autem, cum ait: « Dico autem non nuptis et viduis, » et ex eo, quod hic dicit *habes*, non autem, *ducat*, quia scilicet loquebatur illis qui jam duxerant uxores. Ita Hieronymus, lib. I *Contra Jovinianum*, q. d.: « Unusquisque conjugatus uxorem suam habeat, » id est habere pergat, retineat, non eam dimittat aut repudiet, sed potius ea legitime et caste utatur; *non enim habet* significat actum, non inchoatum, sed continuatum. Sic II *Timoth.*, I, 13: « Formam, inquit, habes sanctorum verborum; » *habe*, id est, retine et conserva ea que habes et accepisti a me. Sic *Lucæ* XIX, 26: « Omni habenti (id est, talento suo utenti) dabitur; ab eo autem qui non habet (id est qui non utitur, non exeret talentum suum), et quod habet auferetur ab eo: » alioqui enim proprie non potest auferri a quoquam id quod non habet. Vide *Can.* 32. Hunc esse sensum patet ex sequentibus; subdit enim explicans se Apostolus: « Uxori vir debitum reddat, similiter et uxor viro, » etc.

3. UXORI VIR DEBITUM REDDAT. — « Debitum, » *Vers. 3.* græce ἐπιδικάζων ἀποδοῦναι, *debitum benevolentiam*: ita honesta periphrasi debitum conjugale circumscriptum Apostolus.

4. MULIER SUI CORPORIS POTESTATEM NON HABET, Vers. 4. SED VIR. — « Sui corporis, » scilicet, secundum ea membra que sexum distinguunt, et quatenus ea servantur actu conjugali; « potestatem, » ut pro sua voluntate possit continere, vel alteri se conjugere; « non habet mulier, » puta uxor; sed maritus, idque sibi tantum, non alteri. Ita S. Augustinus, lib. V *Contra Julianum*, cap. IV. Unde pro « potestatem non habet, » græce est, *οὐκ ἔχει τὴν αὐτήν*, id est, jus non habet, scilicet ad continentium, vel ut alteri corpus suum tradat.

SIMILITER ET VIR (MARITUS) SUI CORPORIS POTESTATEM NON HABET, SED MULIER. — Unde patet, licet in quo uno modo, mulier non habeat potestatem sui corporis, sed maritus, et æquale cum eo jus mutui corporis habere, idque ex contractu matrimonii, in quo alter alteri æqualiter tradidit potestatem corporis sui, et parè potestatem in corpus alterius, puta conjugis, accepit: tam ergo maritus uxori,

et Apo-
stolus
uxorem,
et maritum
dicunt

Explicat
ita locum
S. Lucæ
cap. XII,
v. 26.

quam uxor marito in fide et debito conjugali obstringitur. Ita diserte ex hoc Apostoli loco docent S. Chrysostomus, Theophylactus, (Œcumenius, Primasius, Anselmus hic, et S. Hieronymus citatus XXXII, *Quæst.* II, cap. *Apostolus* i « Ad paria, inquit Hieronymus, iudicantur vir et uxor. » « Cum ergo, inquit Chrysostomus hic *homil.* 19, ad tentandum mererit accesserit, dicas non esse tuum corpus, sed uxoris; itidem et uxor dicat iis, qui volunt expugnare pudicitiam; Corpus meum non est meum, sed viri. »

5. NOLITE FRAUDARE INVICEM (negando debitum conjugale), NISI FORTE EX CONSENSU AD TEMPUS, UT VACETIS ORATIONI. — Græca addunt, *καὶ τὴν νηστείαν, et jejuniu.* Hinc Nicolaus I, cap. I in *Responsis ad quæstiones Bulgarorum*, scribit eisdem, ut tota Quadragesima usu uxorum absteineant. Hoc consilii est.

ET ITERUM REVERTIMINI IN IDIPSUM. — Græce *καὶ τὴν ἀριεπύχθησιν, in idem convenite*, scilicet ad consuetum habitum conjugale reddendum. Hinc P. Martyr et Magdeburgenses volunt, non licere conjugibus ex mutuo consensu vovere perpetuum continentiam.

Verum respondeo, Apostolum hic non præcipere, sed permittere conjugibus usum conjugii. Patet id primo, nam subdit:

6. HOC AUTEM DICO SECUNDUM INDULGENTIAM, NON SECUNDUM IMPERIUM. — q. d. Copulam indulgeo (1), non præcipio. Imo S. Augustinus, *Enchirid.* cap. LXXVIII, legit: « Hoc dico secundum veniam. » Græcum enim ἐπιτρέφω ignoscantiam, sive veniam significat, et inde colligit S. Augustinus esse peccatum veniale misceri conjugii, non filiorum; sed carnalis voluptatis causa, ad vitandas tentationes Satanae: peccato enim datur venia; sic et indulgentia est de peccato, vel certe minori bono, ut recte annotavit D. Thomas. *Secundo*, quia permittit Apostolus, ut conjuges ad tempus, quo vacant orationi et jejuniu, contineant se. Ergo si tota vita velint vacare orationi et jejuniu, permittit eis, ut tota vita se contineant. *Tertio*, « Revertimini, » ait; et causam affert: « Ne tentet vos Satanas, propter incontinentiam vestram, » ut scilicet periculum sit ne labamini in adultèrium, vel alias libidines, eo quod sitis incontinentes. Ergo si cesset causa, scilicet periculum incontinentiæ; ut cessat in iis qui eam generose frenant et domant, permittit, ut se semper contineant. *Quarto*, quia ait vers. 7: « Volo enim omnes esse sicut meipsum, » id est, non castos quomodolibet, sed omnino continentes, cælibes, imo virgines, ut ego cælebs sum. Ita Ambrosius, Theodorus, Theophylactus, Anselmus, Chrysostomus, (Œcumenius hic, et Epiphanius, *hæres.* 75; Hieronymus, epist. 22 ad *Eustochium*.

(1) Igitur ἐπιτρέφω hic non veniam delicti, sed æquam concessionem significat. Juxta quosdam, hoc, scil. quod dicitur *volens* vers. 7 *et* 9.

Facile
permittit
nam
conjugii
non præ-
cipit, sed
dicit, id
quod patet
quingue
rationibus.

Vers. 6.

Permittit
tar ut
conjuges
tota vita
se conti-
neant.

Quinto, *quia veritas* Reclæstia temporibus multo conjuges juxta hæc monita Pauli, ex mutuo consensu perpetuam servasse castitatem, docet Tertullianus, lib. I *Ad Uxorem*, cap. VI, et lib. *De Resurr. carnis*, cap. VIII, et lib. *De Veland. virg.*, cap. XIII. Idem testatur auctor commentarii *De Singularitate Clericorum* apud S. Cyrilianum.

Accipe exempla conjugum, non e plebe, sed illustrium tam genere, quam sanctitate et gloria, qui in conjugio continentiam et castitatem illibatam servarunt. *Primum* sit B. Virginis et Josephi, qui vexillum castitatis non tantum virginibus, sed et conjugatis erexerunt. *Secundum*, S. Cæciliæ et Valeriani, nobilium martyrum, ut merito S. Cæciliæ corpus hoc sæculo a Clemente VIII, post tot annorum centurias, illasum et integrum sit perptum. *Tertium*, S. Juliani et Basilisse, quorum Vita illustris extat apud Sarium. *Quartum*, S. Pulcherii Augustini, sororis Theodosii Imperatoris, quæ cum perpetuam Deo vovisset imperatoris, mortuo Theodosio, ea conditione nupsit Marciano, eumque creavit imperatorem, ut suam castitatem Deo votam conservaret, quod et præstitit, teste Cedreno et aliis. *Quintum*, Henrici II Imperatoris et Cunegundis, quæ ut suam virginitatem probaret, illasæ super ferrum candens ambulavit. *Sextum*, Boleslai V, Polonorum principis, qui inde Pudici nomen accepit, et Cunegundis, Beles Hungariorum regis filie. *Septimum*, Conradi regis, filli Henrici IV Imperatoris, cum conjugæ sua Mathilde. *Octavum*, Alfonsi II, Asturum regis, qui cum conjugæ sua continentiam servans, Casti nomæ accepit. *Nonum* exemplum det Richardis regina, quæ cum marito Carolo Crasso rege, cælebs permansit. *Decimum* det Pharaïdis, neptis S. Amelbergæ æque ac Pipini, perpetua in conjugio virgo. *Undecimum* det Eduardus III et Egitha virginis et conjugis. *Duodecimum* det Ethelreda, Orientalium Anglorum regina, quæ his conjugata, semper virgo permansit. Denique *decimum tertium* dent duo conjuges Arvernenses, de quibus narrat Gregorius Turonensis, lib. *De Gloria Confess.*, cap. XXXII, quod cum uxor obiisset, maritus elevatis in oculum manibus dixerit: « Gratas tibi, rerum omnium Artifex, ago, quod, sicut mihi eam commedare dignatus es, ita tibi reddo ab omni voluptatis conjugio impollutam. At illa subridens ait: Sile, sile, vir Dei, quia non est necesse prodere nostrum secretum. Paulo post mortuus est maritus alioque loco sepultus; et ecce mane facta, inventa sunt pariter esse sepulcra, quæ usque hodie sic perdurant: idcirco nunc incolæ, Duos Anantes vocitant, et summo venerantur honore. » Hodie quoque exempla non desunt.

7. Volo ENIM OMNES ESSE SICUT MEIPSUM. — quoad cælibatum et continentiam uti jam dixi.

Nota *volo*, id est *vellem*, cuperem, optarem, si commode fieri posset. *Volo* ergo significat *non actum volendi inchoatum et imperfectum*, juxta

Exempla
conjugum
quæ
virginitatem
serva-
runt.

Omnes, id est singuli.

Can. 32. Id patet ex eo quod hoc volo corrigens Apostolus subdit: « Sed unusquisque proprium donum habet ex Deo. » Fursum omnes, id est singulos, sive omnes seorsim, non collectim. Nam si collectim omnes abstinerent, nullum esset matrimonium, et species humana ac mundus interiret. Sic dicitur posse vitare omnia peccata venialia; omnia, non collectim, sed seorsim, hoc est singula. Alii omnes collectim accipiunt: quia si Deus omnibus hanc mentem continendi inspiraret, signum esset jam compleri electorum numerum, Deumque velle mundo finem inducere. Sed Paulus sciebat Deum pro illo tempore velle contrarium, scilicet ut adhuc Ecclesia Dei cresceret et propagaretur per matrimonia. Prior ergo explicatio verior.

SED UNUSQUISQUE PROPRIUM DONUM HABET EX DEO: ALIUS QUIDEM SIC, ALIUS VERO SIC. — « Proprium donum habet, » scilicet proprie voluntatis, inquit liber De Castitate falso adscriptus Sixto III Pontifici, qui extat tom. V Biblioth. SS. Patrum, est enim Pelagiani alicujus. Nam toto libro docet castitatem esse opus liberi arbitrii et proprie voluntatis, non gratie Dei. Vide Bellarminum, lib. II De Monachis, cap. xxxi, et lib. I De Clericis, cap. xxi, ad 4. Verum hic est error Pelagii: propria enim voluntas, si ab ea tollas gratiam Dei, non potest dici proprium Dei donum. Nam propria voluntas non est aliud, quam electio libera proprie voluntatis. Deus enim voluntatem liberam, similem et equalem omnibus indidit: quare quod hic eligat castitatem, ille matrimonium, non potest dici donum Dei, si tollas Dei gratiam; sed idipsum tribuendum est cujusque libera electioni, qua proinde in diversis dispar est et diversa.

Male haereticis dicunt sacerdotes posse inire matrimonium.

Dico ergo, proprium donum, castitatis nimirum conjugalis, virginalis, aut vidualis: Ergo, inquit haereticis, sacerdotes et monachi, si non habent donum virginitalis, possunt inire matrimonium. Sed sic pariter inferam: Ergo conjuges, si non habent donum castitatis conjugalis, uti sunt multi qui adulterantur, poterunt adulterari, vel cum adulteris secundas inire nuptias. Rursum, si uxor absit, noluit, vel aegrotet, poterit maritus aliam adire, si dicat se non habere donum vidualis. Quae aet admittit furens Lutherus, horrent tamen omnes, et instar monstri habuerunt Romani aliqui Gentiles ex ipso naturae instinctu et dictamine.

Respondeo ergo cum Chrysostomo et Patribus citatis: Apostolus hic consolat et indulget infirmioribus et conjugatis, quod donum et status castitatis conjugalis amplexi sint, cum antea virginitalis amplexi potuissent. Nam de aliis non nuptis subdit, « bonum esse si sic permanent, » id est, permanere velint, q. d. « Volo, id est velim, omnes esse sicut meipsum, » hoc est, esse virgines, uti ego virgo sum: sed nolo id precipere, imo consolor conjuges, eisque usum conjugii

indulgeo, ut se solentur cogitando quod unusquisque proprium donum habet ex Deo, se vere habere donum conjugi, id est castitatem conjugalem: nam et conjugium est donum Dei et a Deo institutum. Vult enim Deus ad complementum universi aliquos, sed in genere et indeterminate, esse in conjugio: licet donum hoc conjugii minus sit dono virginitalis.

Dices: Non tantum donum conjugi est a Deo, sed et quod illud sit huic homini proprium, aliud alteri, v. g. quod hic sit virgo, ille conjugatus, est a Deo.

Respondeo: Hoc subinde verum est, ut cum Deus huic inspirat animum ad caelibatum, illi ad conjugium, v. g. reginae alicui, qua prolem probam et regno et Ecclesiae perutilem gignere potest: non tamen semper id facit Deus, sed indifferenter saepe se habet, ita ut in multorum arbitrio omnino relinquat, ut eligant vel matrimonium, vel caelibatum.

Instabis, quomodo ergo, ait Apostolus: « Unusquisque proprium donum habet ex Deo? » Respondeo: Donum hoc dupliciter accipi potest. Primo, status ipse, v. g. matrimonii, caelibatus, religionis. Secundo, gratia necessaria et propria huic vel illi statui. Si primo modo sumas, tunc donum cujusque proprium est a Deo, sed materialiter tantum, quia donum id, quod quisque elegit et sibi proprium fecit, est etiam a Deo. Deus enim conjugium, caelibatum aliosque status vel per se, vel per Ecclesiam instituit, et volenti hunc illumve amplecti, hunc illumve tribuit et concedit; atque sic proprium donum quisque habet partim ex Deo, partim ex se et suo voluntario amplexu. Nam proprie et formaliter, quod donum illud huic vel illi sit proprium, saepe est a libera electione: potest tamen etiam dici a Deo esse, quatenus omnis directio causarum secundarum et omnis boni providentia est a Deo. Deus enim communi sua providentia dirigit quosque per parentes, socios, confessorios, preceptores, et alias occasiones et causas secundas, quibus fit ut hic matrimonio, ille sacerdotio se addicat, sed libere. Nam omnis haec directio, non necessaria est ei, sed libera.

Ubi nota: Potuisset dicere Apostolus: Quisque proprium statum habet ex se, quem sua libertate elegit; maluit tamen dicere: « Quisque donum proprium habet ex Deo, » quia vult conjugatos consolari. Ne quis ergo eorum pusillanimitas et ponitans exerceat se et dicat: Paulus vult nos esse similes sui, virgines et caelibes; ut quid ergo ego miser et infelix conjugium inii? Mea est culpa, quod statum virginitalis meliorem non sim amplexus, quod tanto bono me fraudaverim, quod in distractione has et molestias conjugii me coniecerim. Hic enim mos est hominum pusillanimum, afflictorum et melancholicorum: maxime cum in suo statu difficultates experiantur, ideoque meliora et perfectiora appetunt, ut ee

Illiusmodi statu, vel caelibatu, matrimoniumque arbitrio plurimumque Deus relinquat.

Donum proprium a Deo dicitur necessarium ad conjugium.

Quisque proprium donum habet partim a Deo, partim a se.

Quis non dicit Paulus, Quisque proprium statum habet ex se?

exercerent, dum sibi et suae imprudentiae tribunt lucri, vel boni alicujus iacturam, et miserias quas incurrerunt. Paulus ergo, ut hoc discutat, dicit, non hominis hoc esse, sed Dei (eo sensu quo dixi) donum; ut quisque in suo statu et vocatione quasi Deo dono conquiescat, et laetus vivat, sese perlicet Deoque gratias agat.

Secundo, potest hoc donum esse gratia propria cuique statui: aliam enim gratiam requirunt conjugales, ut in fide conjugalit; aliam virgines, ut in virginitate vivant; et haec gratia propria cuique, formaliter est a Deo, quia posito quod elegeris statum certum, v. g. matrimonii aut caelibatus, Deus dabit tibi gratiam et donum proprium illi statui, ut in eo recte vivere possis, si velis. Hoc enim spectat ad ream et ordinatam Dei providentiam, ut cum noluerit singulis statum certum praescribere, sed status electionem, uti et alia pleraque hominis arbitrio et electioni reliquerit: ubi is elegerit eum, hominem non deserat, sed gratiam illi statui necessariam ad honeste vivendum ipsi tribuat. Deus enim et natura non deest in necessariis; maxime, quia Deus, ut ait Apostolus, vult omnes homines, in quovis statu, salvos fieri; ac consequenter omnibus media ad salutem necessaria suppeditat, quibus si uti velint, sancte vivere et salvari possunt. Alioqui enim multis impossibile esset salvari, puta Religiosis alicuique qui se voto castitatis, conjugibus, qui se matrimonio cum certa persona, difficili, infirma, vel arosa astrinxerunt: ad quod superandum et praestandum gratiam propriam et sufficientem a Deo non acceperunt. Nec enim conjuges matrimonio, nec Religiosi voto suo absolvi possunt, ut alium statum sibi magis convenientem capeant.

Hoc modo sensus hujus loci: « Unusquisque proprium donum habet ex Deo, » est. q. d. Elige statum quemvis, et Deus dabit tibi gratiam competentem et propriam, ut in illo statu decenter et sancte vivas. Ita Ambrosius. Et hoc proprie hic intendit Apostolus, ut patet ex voce, Volo autem, q. d. Dixi me conjugatis usum conjugii indulgere, non imperare: vellem enim omnes eo abstinere, et colere castitatem, exercereque caelibatum; sed quisque proprium habet donum, eo se solatur, illud exerceat, ut scilicet caelibes, qui castitatem virginalem vel vidualem accepit, id est, gratiam qua possit se continere, eam acceptet quasi donum Dei; conjugatus, qui castitatem conjugalem accepit, id est gratiam caste utendi conjugio, eam acceptet quasi donum Dei, ea contentus sit, ea se solatur, ea utatur quasi dono Dei.

Hinc sequitur primo, Deum monachis, etiam apostatis, dare donum et gratiam sufficientem, qua casti esse possint si velint; si videlicet Deum orant, vacent jejuniis, pie lectioni, labori, pietatis occupationi: alioqui enim obligarentur ad impossibile, et Deus deesset in necessariis, nec haberent ipsi suo statui proprium donum,

Deus omnibus media ad salutem necessariis ad conjugium.

Quisquis proprium donum habet ex se.

Monachi etiam apostatis, dare donum et gratiam sufficientem, qua casti esse possint si velint.

quod tamen hic asserit Apostolus: « Unusquisque, » inquit, scilicet tam caelibes, tam virgo, quam conjugatus, « donum habet » castitatis, sibi et suo statui proprium.

Sequitur secundo, si quis statum mutat in melius, Deum etiam mutare, et dare ei majus donum, et majorem propriamque illi statui gratiam. Hoc enim ad statum perfectiorem necessarium est. Ita definit Concilium Tridentinum, sess. xxiv, can. 9: « Si quis dixerit, inquit, clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solemniter professos, qui non sentiunt se castitatis habere donum, posse contrahere matrimonium, anathema sit, cum Deus id recte petentibus non denegat, nec patiatur nos supra id quod possumus tentari. »

DONUM HABET EX DEO. — Nota, duplicia Dei esse dona. Primo, quaedam tota sunt ex Deo. Sic dona naturae, id est Dei, quatenus est auctor et opifex naturae, sunt ingenium, iudicium, memoria, bona indoles. Dona vero gratiae sunt fides, spes, caritas omnesque virtutes infusae a Deo, quatenus est auctor gratiae.

Secundo, alia dona sunt quidem a Deo, sed requirunt quoad suum effectum nostram cooperationem: sic gratiae prevenientes et inspirantes bonae sunt dona Dei; sic opera bona et actus omnium virtutum sunt dona Dei, ait S. Augustinus, quia Deus gratiam dat, primo prevenientem, qua excitat ad haec opera et hos actus; secundo, cooperantem, qua cum homine eadem operatur et producit; sed ita ut velit ea libere fieri ab homine, esseque in ejus potestate, ut ea faciat vel non faciat, ut gratia data utatur vel non utatur. Sic ergo opera bona sunt dona Dei; sunt tamen homini libera, et in arbitrio hominis ac potestate. Tale donum castitatis, scilicet secundi generis, intelligit hic Apostolus. Donum ergo hoc castitatis proprie est habitus infusus, vel acquisitus castitatis in eis qui habent hunc habitum: in his vero qui nondum habent habitum, est sufficiens auxilium gratiae, tum internum, tum externum, singulis preparatum a Deo, ut cum libera sua cooperatione castus in suo statu esse quisque possit, si velit illo auxilio uti. Quod patet, quia, ut dicitur vers. 28, 38, 38, caelibatus est consilium Dei et Christi, qui illum omnibus proponit et consulti: non consulit autem, nisi quod in ejusque est potestate; in potestate autem cujusque non est caelibatus, nisi voluntas a gratia Dei adjuvetur; ergo Christi cuique hanc gratiam ad caelibatum et virginitatem necessariam preparavit, et paratus est dare. Si cuique paratus est dare castitatem virginalem, ergo multo magis maritalem. Quisque ergo sui status proprium donum, id est propriam gratiam habet in actu primo, in Dei preparatione, et habebit eandem in actu secundo, si velit serio et constanter Deum orare, ut gratiam sibi preparatam exhibeat, et si gratiae exhibitae strenue velit cooperari.

Casta Trinitatis castitatis donum et regularium.

Duplicia sunt Dei dona.

Omnia bona opera sunt dona Dei.

Omnia bona opera sunt homini libera.

Caelibatus in consilio est potestate, si Dei gratiam invocare, et cooperari velit: ac quae praeparata.

8. DICO NON NUPTIJS ET VIDUIS : BONUM EST ILLIS SI SIC PERMANENT (scilicet inupte uti sunt), sicut et ego — inuptus permaneo. Hinc clarissimum est S. Paulum non habuisse uxorem, sed cibum fuisse. Ita Patres citati vers. 7.

9. SI NON SE CONTINENT, NUBANT; MELIUS (satis) EST ENIM NUBERE, QUAM URI. — Videtur Apostolus alludere ad verba Noemi, quibus nurus suas Moabitidas hortatur, ut in patriam suam Moab redeant, ibique nubant, dicens, Ruth cap. 1, vers. 13: וְאִשָּׁה לְבָרְכָהּ הָיְתָה לְיִשְׁרָאֵל *habalen teagena libelli heialh leisch*. Et est nunquid aduremini absque marito? Praestat vos juvenculas redire et nubere marito, quam mecum manere celibes absque marito; et uri; licet S. Hieronymus vertat, *vetula eritis antequam nubatis*: accipit enim adusionem pro senecta, que vi caloris consumpto humido radicali adusta et consumpta videtur. Nam quod Pagninus et alii vertunt, *Namquid eritis clausa absque marito?* commentum videtur R. Kimchi, quem sequuntur qui fingit radicem תַּעֲנַנָּה *teagena* esse וְאִשָּׁה *aga*, eamque significare claudere; cum nusquam alibi nec significatio haec, nec radix haec *aga* invenitur. Radix ergo *teagena* non est *aga*, sed וְאִשָּׁה *us* usitata Hebraeis, quae significat urere, ustulare, adurere: unde וְאִשָּׁה *aggot* vocantur panes subcineritii, qui sub prunis sunt cocti et ustulati.

Jam « melius est nubere quam uri, » scilicet, nisi jam per votum nupseris Christo. Vide S. Ambrosium, *ad Virgin. lapsam*, cap. v. Voto enim castitatis obstrictis, eamque professis, aequè ut maritis, satius est uri et fornicari, quam secundo nubere. Nuptiae enim hae permanentes sacrilegium sunt, vel adulterium, quod pejus est fornicatione, vel sacrilegio transeunte: sicut satius est peccare quam esse in statu continuo peccati, et peccare ex obstatione et contemptu. Verum optimum est nec nubere, nec uri, sed continere, inquit Ambrosius, quod possunt facere omnes castitatem professi, ut dixi vers. 7, licet gravissime tententur, uti fecit in sua tentatione tam molesta In igne Apostolus, II *Corinth.* xii, 9, alique sancti plurimi, ac nominatim ille, cui fortissime gravi tentationi resistenti aedamunt daemones ab eo victi et confusi: « Vicisti, vicisti; quia in igne fuisti, et non arsisit. »

Nota: Uvi non significat calere, aut tentari libidinis ardoribus, sed iis haedi, vinci, cedere et consentire: nam uri dicitur ab igne, non qui ejus calorem sentit, sed qui ab eo leditur et aduritur. Sic de Didone, quae superata et capta erat amore Aeneae, canit Virgilius, IV *Aeneid.*:
Uitur infelix Didò, totaque vagatur urbe
Furens.

Et Ecclesiasticus, cap. xxvii, vers. 22: « Anima, inquit, calida, aestuans libidine, quasi ignis ardens non extinguetur, donec aliquid glaciali. » Apostolus enim dat causam, cur velit incontinentes et

fragiles nubere, ne scilicet urantur, id est fornicentur: nam alios generosos pugiles vult continere, *g. d.* qui se non continent, nubant: melius est enim nubere, quam non continere. Ita Theodoretus, Ambrosius, Anselmus, S. Thomas, Augustinus, *De sancta Virgini*, cap. lxxvii; Hieronymus, *Apolog. pro libris contra Jovin.* Melius, inquit Hieronymus, est nubere quam uri, id est melius est maritum ducere, quam fornicari. Et Ambrosius: « Uri, inquit, est desideris agi, vel vinci; cum enim voluntas calori carnis consentit, uritur: nam desideria pati, et non vinci, illustris viri est et perfecti. »

Dices: S. Cyprianus, epist. 44, lib. I *ad Pont.* ait de virginibus Christo dicitis: « Si perseverare nolint, aut non possint, melius est nubere, quam uri. »

Respondet bene ex Turriano et Hosio Pamelius, non loqui Cyprianum de virginibus Christo jam dicitis, sed dicandis; has monet, ne se Christo dicent et debeant, si perseverare nolint: nam eadem epistola docet illas esse adulteras Christi, si post votum castitatis viris copulerent. Loquitur ergo de liberis et solutis, nec voto astrictis, aequè ut Apostolus hic. Perperam ergo et impudenter Erasmus more suo ad citatum Cyprianum locum in margine annotat haec verba: Virginibus sacris permittit Cyprianus nubere.

Dices secundo, S. Augustinus, lib. *De sancta Virgini*, cap. xxxiv, ait, quod illae quae voto astricte fornicantur, melius facerent si nubent, quam urerentur, id est, flamma concupiscentiae vastarentur.

Respondet primo, obiter hoc dicit S. Augustinus hoc sensu, quod nimirum talibus melius, id est, minus malum sit nubere, quam fornicari: non ergo negat eas peccare nubendo, sed tantum asserit eas minus peccare nubendo, quam fornicando. Sic diceremus latroni: melius est hominem spoliare, quam occidere: melius, id est, minus malum est. Secundo, talibus etiam absolute melius est nubere, quam uri, si videlicet legitime has nuptias ineant, puta cum consensu Ecclesiae et dispensatione Pontificis in voto continentiae. Tertio, forte S. Augustinus fuit in hac sententia, quae non videtur improbabilis, scilicet, quod etiam seclusa dispensatione talibus, voto licet astricte, satius sit nubere, quam fornicari, videlicet assidue; quia nimirum vivunt et degunt in statu fornicationis et concubinae. El ratio est, quia talis, si nubat, peccat quidem graviter contra votum, nubendo; post nuptias tamen potest servare votum castitatis, ita ut non peccet, si videlicet non exigat, sed tantum reddat debitum, uti fere fit in mulieribus, de quibus loquitur S. Augustinus; sin autem talis assidue fornicetur, tunc assidue iteratis actibus violat votum, ac consequenter gravius peccat quam si nuberet. Illi enim actus fornicationis assidue iterati, videntur longe gravius esse malum et graviora peccata, quam

naus actus et contractus matrimonii contra votum continentiae initus: licet enim hic unus actus virtute et implicite includat multos, puta petitionem et redditionem debiti conjugalitatis quoties conjugi habebit, tamen hoc tantum fit remote et implicite; qui autem assidue fornicatur, proxime et explicitè peccat, et quotidie iterat hosce actus; ergo gravius peccat: pejus enim est explicitè et multis actibus peccare, quam uno tacito et implicito.

Ubi advertit, tempore S. Augustini illae quae voverant et professae erant castitatem, licet peccarent nubendo, validum tamen contrahebant matrimonium: necdum enim illo tempore ab Ecclesia votum solemne constitutum erat impedimentum dirimens matrimonium, uti satis hic insinuat Augustinus. Denique, quod S. Augustinus censet tales simpliciter et absolute debere servare votum suum et continere, patet ex sequentibus; subdit enim: « He quae penitent professionis, et piget confessionis, nisi correctum cor dirigant, et Dei timore rursus libidinem vineant, in mortuis deputanda sunt. »

Ad extremum, quod Apostolus hic loquitur iis qui liberi sunt, non autem iis qui volo astricte sunt, discrete docent Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius hic, Epiphanius, haeresi 61; Ambrosius, *Ad Virgin. lapsam*, cap. v; Augustinus, lib. I *De Adulter. conjug.*, cap. xv; Hieronymus, lib. I *Contra Jovinian.* Exactissime vero S. Epiphanius ante 1300 annos rogatus, ad quem pertinet haec Apostoli sententia, « Melius est nubere quam uri; » haec de re tractatum scripsit, in quo multis demonstrat, eam non ad Religiosos ad saeculares qui liberi et soluti sunt, pertinere.

10. IIS AUTEM QUI MATRIMONIO JUNCTI SUNT. — Transit Apostolus a questione de matrimonio ad questionem de divortio. Proposuerant enim Corinthiis Paulo, ut patet ex ejus responsione hoc versu, secundam hanc de divortio questionem: nimirum, posito quod in matrimonio licitus, imo debitus sit usus illius, uti jam respondit Paulus, an saltem non liceat fidei conjugi matrimonium solvere, ac facere divortium. Rursum, an facto divortio, non possit alteri nubere, vel aliam ducere. Huic questioni respondet hic Apostolus dicens:

11. IIS QUI MATRIMONIO JUNCTI SUNT, PRECIPIO NON EGO, SED DOMINUS, UXOREM A VIRO NON DISCEDERE: QUOD SI DISCESSERIT, MANERE INNUPTAM, AUT VIRO SUO RECONCILIARI. — « Manere innuptam. » Hinc sequitur divortium, etiam justum et licitum, non solvere matrimonium vinculum, sed tantum tori consortium, ut si conjux sit adultera, non liceat viro innocenti aliud inire matrimonium. Eadem est ratio uxoris, si vir sit adulter.

Hec nota contra haereticos et Erasmus, Cajetanum et Catharinum, qui dicunt id e Scriptura non posse probari, sed tantum e Canonibus. Ve-

rum errant, ut patet ex hoc loco Pauli. Nam Apostolus hic de justo divortio (quod facit uxorem est innocens et lesa a marito, v. g. quia adulter est) loqui, patet, quia permittit, ut separata maneat, aut ut reconcilietur viro: si enim de divortio injusto (v. g. cum uxorem viri a marito sine ulla mariti culpa) loqueretur, non separationem permittere, sed omnino reconciliationem imperare deberet.

Dices: Vox *reconciliari* notat offensam et injuriam in uxore, quae fecit divortium; ergo intelligit divortium injustum.

Respondet negando antecedens: nam *reconciliari* significat tantum in gratiam mutuum redire, et tam offensens dicitur reconciliari offenso, quam offensus offensus, ut II *Machab.* 1, 5: « Ut Deus exaudiat orationes vestras, et reconcilietur vobis. » Ita hunc locum explicant Concilia et Patres, indeque docent fornicationem solvere matrimonium quoad torum et cohabitationem, non autem quoad vinculum, uti et licet aliam ducere. Sic explicant et docent Concilium Milevitanum, cap. xvii; Elibertinum, cap. ix; Florentinum, in *Instruct. Armen. de matrim.*; Tridentinum, sess. XX, can. 7; Evaristus Papa, *epist.* 2; S. Augustinus, lib. II *De Adulterinis conjug.*, cap. iv; Hieronymus, *epist. ad Amantium*; Theodoretus, Oecumenius, Haymo, Anselmus et alii hic.

Dices: Ambrosius hic ait Apostolum tantum nominare uxorem, quia huic nunquam licet alteri nubere post divortium; viro autem licet, postquam adulteram uxorem dimiserit, aliam ducere, quia est caput mulieris.

Respondet: Ex hisce et similibus patet hunc commentarium in Epistolam Pauli non esse S. Ambrosii, aut certe haec ei inserta esse. Nam in matrimonio et divortio par esse jus tam uxoris, quam viri, docet verus Ambrosius, lib. VIII in *Lucam*, et lib. I *De Abraham*, cap. rv. Apostolus ergo quod de uxore dicit, pari jure de viro intelligit: loquitur enim iis omnibus qui matrimonio juncti sunt, ut ipse ait; et vers. 4 docuit par esse uxoris et viri in matrimonio jus, et parem mutui corporis potestatem.

ET VIRI UXOREM NON DIMITTAT — sine gravi et justa causa. Nam ob fornicationem et aliis justis de causis licet dimittere.

12. NAM CETERIS EGO DICO, NON DOMINUS. SI QUIS FRATER UXOREM HABET INFIDELIEM, ET HEC CONSENTIT HABITARE CUM ILLA, NON DIMITTAT ILLAM. — « Ceteris, » scilicet conjugibus disparis cultus, « ego dico, » si frater, » puta fidelis Christianus, habeat uxorem infidelem, etc. *g. d.* Vers. 10 et haec tunc tacite locutus sum conjugibus utrimque fidelibus, uti satis innuit vers. 3 dicens: « Ut vacetis orationi; » hic autem iis loquitur, quorum alter fidelis est, alter infidelis. Ita multi explicant eum S. Augustino mox citando.

Verum si ita est, valde mirum est cur hoc non clarius expresserit Apostolus, quod uno verbo

addito facere potuisset, dicendo: «Fidelibus autem qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus; cæteris vero (puta infidelibus, videlicet si fidelis ducat infidelem) ego dico, non Dominus.» Jam vero dicendo, non, «fidelibus;» sed, «eis qui matrimonio juncti sunt,» videtur generatim et abstracto loqui de omnibus conjugatis, sive si fideles sint, sive infideles; nam quod vers. 5 ad fideles obiter se convertat, mirum non est. Excipit enim ibi a generali lege debiti conjugalis conjuges fideles, cum ex mutuo consensu vacant orationi. Hæc autem exceptio ad generales conjugii leges, quas hic omnibus conjugibus præscribit Apostolus, non est extendenda. Adde, hactenus Apostolus ne verbum quidem fecit de infideli, vel de dispari cultu.

Unde secundo et melius, «cæteris» scilicet, qui matrimonio juncti non sunt. Opponit enim hunc versum versui 10, ut patet ex voce *nam*, et ex voce *cæteris*: quod mox clarius patebit.

Ego dico, non Dominus. — «Ego dico,» id est ego præcipio, inquit Theodoretus. Secundo et melius, S. Augustinus, lib. 1 *De Adulterii conjugis*, cap. xiii et seq., Anselmus et S. Thomas, «ego dico,» id est, ego consulo id quod sequitur, scilicet, ut infidelis infidelem conjugem pacificam non dimittat.

Tertio et optime, Romana, Plantiniana aliaque correctissima Biblia sic distinguunt, ut post *non cæteris ego dico, non Dominus*, ponant punctum, sique hæc verba a sequentibus disjungant, quasi referenda sint ad superiora: «cæteris» scilicet matrimonio non junctis et non nuptis, non Dominus præcipit (non enim præcipit subaudiendum relinquit ex antithesi versus præcedentis, ubi sic ait: «lis qui matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus; cæteris autem,» id est non junctis matrimonio, «Dominus non præcipit»), sed ego dico et consulo id, quod paulo ante dixi et consuli vers. 8, scilicet: «Bonum est si sic permanent,» puta inuupti. Ad præcedentia enim debere hæc referri, non ad sequentia, patet ex pacto interjecto, ut dixi, et quia *non cæteris* opponit Apostolus præcedentibus, scilicet iis qui matrimonio juncti sunt: ergo cæteri sunt qui matrimonio non sunt juncti, id est inuupti, non autem conjuges disparis cultus; horum enim hactenus ne meminit quidem. Denique ita se explicat

vers. 25, cum ait: «De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do;» quod idem est cum eo quod hic ait: «Cæteris ego dico, non Dominus.»

Si quis frater uxorem habet infidelem. — Tertia est hæc questio a Corinthiis Paulo proposita, an conjux fidelis possit cohabitare conjugi infideli. S. Augustinus et alii, ut dixi, neant hæc præcedentibus: «Cæteris ego dico, non Dominus,» q. d. Quamvis Christus fidelis permiserit dimittere uxorem infidelem, tamen ego dico et consulo ut eam non dimittat, quia eam dimitti non expedit

saluti prolium et conjugis infidelis, si illa consentit, scilicet sine contumelia Creatoris et fidei, fidelis cohabitare. Hinc multi Doctores, quos citat Henriquez, lib. XI *De Matrim.*, cap. viii, colligunt indirecte per antithesin: ergo cum Paulus velit quod Christus permittit, poterit ex Christi permissione fidelis conjux conjugem infidelem nolentem converti dimittere, et alias inire nuptias, Sicut e contrario cum uterque fidelis est, neutrum licet, uti processit. Sed si disjungamus hæc, uti Romana, aliaque passim per punctum interjectum disjungunt, nihil tale hinc probari potest. Imo Thomas Sanchez, tom. II *De Matrim.*, disp. lxxiii, num. 7, qui legit sine puncto, ut S. Augustinus, ad sequentia hæc referendo, tantum vult hinc præcise evinci, Christum fidelis conjugi permittere tori divortium, non autem matrimonio cum infideli initi dissolutionem. Posset tertio, aliquis sic explicare: «Ego dico, non Christus;» quia Christus hæc de re nihil statuit, sed permittit statuentem Apostolus et Ecclesie, pro varietate temporum, uti postea Ecclesia irritavit matrimonium fidelis cum infideli, si fidelis existens ducat infidelem; ergo secundum lectionem S. Augustini hæc sententia ex hoc loco obscure et dubie elicitur: secundum vero lectionem Romanam et virorem, nullo modo hinc elici potest. Tantum enim vult Apostolus ut fidelis infidelem non dimittat, si consentit infidelis habitare cum infideli. De quo plura vers. 13.

Nota: Infidelitas tempore S. Pauli nec erat impedimentum dirimens matrimonium cum infideli contractum, nec impediens contrahendum aut contractum, si infideli non erat periculum perverisionis, sed infidelis consentiret cum infideli manente infideli pacifice habitare, ut hic docet Apostolus. Jam autem consuetudine inductum est in Ecclesia, ut non hæresis, sed infidelitas, non tantum impediatur, sed et dirimat matrimonium, quod fidelis existens fidelis contrahere vellet cum infideli.

14. SANCTIFICATUS EST ENIM VIR INFIDELIS PER NUTRIEM FIDELIEM. — q. d. Matrimonium et conjunctio ista sancta est: unde non profanatur, nec polluitur fidelis per contactum infidelis, uti vos scrupulose timetis; sed potius infidelis morali quadam denominatione et quasi sanctificatus aspergine, ait Anselmus, inde sanctificatur: tum quia maritus est sanctus, id est fidelis conjugis; tum quia eam in fide sua non impediendo, et benevole cum ea vivendo, quasi viam sternit sibi, ut per preces, merita, verba et exempla fidelis conjugis convertatur et ipse, fiatque sanctus: sicut S. Cæcilia maritum suum Valerianum convertit, Theodora Sisinnium, Clotidis Clodoveum. Ita Anselmus, Theophylactus, Chrysostomus.

Illustris fuit S. Natalia, uxor S. Adriani martyris, quæ maritum non tantum ad fidem, sed et ad gloriosum pro ea martyrium obeundum provexit. Cum enim audisset venturum esse feminis nec

Sanctificatus est enim vir infidelis per nutrem fideliem (non enim) quod dicitur in textu originali.

Vers. 14. Quod dicitur in textu originali.

Cæcilia maritum suum convertit.

virent Martyribus, neve ad eos in carcerem aditus illis aperiretur, lotondit capillos suos, et veste virili induta carcerem ingressa Martyres suis officiis receavit. Quam post secute sunt alie matrone habitu similiter ementito. Ac tandem cum Maximianus tyrannus id comperisset, jussit in eadem in carcerem inferri, et Martyrum pedibus subijci, vecteqe ferreo manus ac tibias illorum confringi. Fecerunt lictores quod jussi fuerant. Id ut vidit B. Natalia, occurrit eis, rogavitque ut ab Adriano inciperent. Obtemperarunt carnifices, et eam imposuissent Adriani tibiam super incudem, B. Natalia pedem ejus apprehendens extendit super incudem. Carnifices vero multa vi cædentes, amputarunt pedes ejus, et crura confrerunt. Porro B. Natalia ait ad Adrianum: «Precor te, mi domine, serve Christi, dum adhuc in te hæret spiritus, extende etiam manum, ut amputent eam, ut sanctis Martyribus similis efficiaris per omnia: majora enim supplicia illi perpassi sunt, quam tu.» Extendit ergo manum beatissimi Adriani et porrexit eam Natalie, illa imposuit illam incudi, et carnifices similiter eam amputarunt. Deinde amoveat ab illo incudem, et mox spiritum reddidit. Ita habet *Vita ejus*, 8 septembris.

Memorable est quod scribit Gennadius, Patriarcha Constantinopolitanus, in expositione Concilii Florentini, sess. V, de Theophilo, Imperatore non pagano, sed heretico, Michaelis Balbi filio, precibus Auguste uxoris ejus salvato. Cum enim ipse sacras imagines oppugnasset, os ejus admodum diductum est, ut viscera ejus conspicerentur: ad mentem ergo rediit, et sacram imaginem osculatus est. Paulo post inde ad Dei tribunal raptus est, pro quo cum assidue preces a sanctis viris et a regina effunderent, ei venia data est. Nam Theophilum in somnis regina conspexit vincetium tractumque ab innumerabili præcedentium et subsequentium multitudine. Ante illum ferebantur diversa instrumentorum genera ad torquendum accommodata, ipsaque videbatur eos sequi qui ad penam adducebantur, quousque ad conspectum terribilis judicis pervenerunt, Theophilumque ante ipsum staterunt. Provoluta igitur ad iudicis illius tremendi pedes enixe multis lacrymis Augusta pro viro suo deprecabatur. Ad quam terribilis iudex dixit: «Muller, magna est fides tua, propter te sacerdotumque tuorum preces conjugi tuo do veniam.» Tunc ministris suis dixit: «Solvite eum uxorigue ejus tradite.» Similiter et Patriarcha, Methodius scilicet, omnium hereticorum, Theophilique ipsius adnotatis scriptisque zominibus, hæc eadem sub sacra mensa collocavit, eademque nocte qua regina visionem aspexit, vidit et ipse divinum angelum magnum eplum ingredientem, qui dixit: «Episcope, expandite sunt preces tue, et veniam Theophilus impetravit.» Somo ergo expectatus ad sacram mensam venit, ibique cum lege paulo ante

conscriptum libellum, invenit (o Dei judicia!) Theophili nomen abolitum. Ita Gennadius supra citatus, et Baronius, tom. IX *Annal.* ad annum Christi 842.

ALIOQUI FILII VESTRI IMMUNDI ESSENT (q. d. Si ab infideli conjuge faceretis divortium, filii vestri haberentur quasi nati ex illicito toro, aduleterini, illegitimi), NUNC AUTEM SANCTI SUNT, — id est mundi. T3 enim sancti opponitur immundis: mundi autem, id est ex honesto et legitimo matrimonio concepti et nati. Ita Ambrosius, Anselmus, Augustinus, lib. II *De Peccat. meritis*, cap. xxvii.

Secundo, proprie immundi essent, quia a parente infideli, in odium conjugis fidelis facientis divortium, pellicientur et educabantur in infidelitate, præsertim si infidelis sit pater; quia in repudio plerumque proles sequuntur patrem. Nunc autem manente infideli cum infideli in conjugio, «sancti sunt,» quia conveniente fidele, facili fidelis parentis fide, diligentia ac cura sanctificari, baptizari et christiane educari possunt. Ita S. Augustinus, lib. III *De Peccat. meritis*, cap. xii, et ex Tertulliano Hieronymus, epist. 133 ad *Pulchranam*.

Hinc Calvynus et Beza suum dogma de traduce justitiæ hauserunt, docentque fidelium filios proprie esse sanctos, et sine baptismo salvari: quia hoc ipso quo fidelium sunt filii, censentur esse in Ecclesia nati, juxta fœdus divinum: «Ero Deus tuus et seminis tui,» *Genes. xvii. 7*. Quemadmodum jure civili censentur liberi, qui ex altero parente libero nascuntur.

Sed errant: quia pariter ait Apostolus sanctificari virum infidelem per conjugem fideliem: talis autem vir per conjugem suam præcise et proprie non sanctificatur, ut patet; ergo nec filius. Secundo, Ecclesia non est civilis respublica, sed supernaturalis, et in ea nemo nascitur Christianus, sed baptismo, uti et olim circumcissione, *Genes. xvii*, spiritaliter renascitur quisque et fit sanctus, non civiliter, sed realiter per fidem, spem et charitatem animæ infusam. Ita Patres et tota Ecclesia. Tertio, quia *Joan. iii. 3*, absolute dicitur: «Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.» Ergo falsum est, quod aliquis non renatus ex aqua, scilicet, qui natus est ex parentibus fidelibus, possit introire in regnum Dei.

15. QUOD SI INFIDELIS DISCERIT, DISCEDAT. — Si nimirum infidelis dissolutionem querit, vel non vult cohabitare sine Creatoris injuria, quia scilicet, vult conjugem pertrahere ad infidelitatem, aut aliud crimen, vel blasphemias jactat in Deum, fidem, aut Christum, ait ex communi Doctorum sententia, Thomas Sanchez, tomo citato, disp. lxxiv: hoc enim ipso moraliter censetur velle discedere et querere separationem, tunc discedat et fidelis a tali conjuge infideli, quia melius est, inquit Chrysostomus, divortium nuptiarum facere, quam pietatis.

Idque verius est: nam non est verisimile, naturaliter per se recivisse autem circumcissione preciscam, maxime in viris; et quia aliqui non arte, sed natura factum esset: cum tamen Celsus et Epiphanius arti id tribuant, eamque describant.

Aliter hunc locum explicat S. Hieronymus, in cap. lIII *Isaia*: «Circumciscus, inquit, aliquis vocatus est, non adducta praeputium, id est, ut aliis verbis subdit Apostolus: Absque uxore vocatus es, non ducas uxorem.» Sed hic sensus mysticus et symbolicus est, non literalis et genuinus.

19. CIRCUMCISIO NIHIL EST.—*q. d.* Circumcisio nec prodest, nec obstat ad salutem homini Christiano; agit enim de Iudeis ad Christianismum conversis, ut patet ex praeced. Vide Cajetanum, Ambrosium, Anselmum.

20. UNUSQUISQUE IN QUO VOCATIONE VOCATUS EST, IN EA PERMANEAT.—Ut si circumciscus, servus, conjugatus venerit ad Christianismum, propter eum, statum non mutat, sed maneat circumciscus, servus, conjugatus, *q. d.* Statum tuum retine, quisquis ille sit, scilicet si status sit licitus et honestus; nam alias S. Cyprianus noluit histriones ad Ecclesiae Sacramenta admitti.

Præclare S. Ephrem, *Adhortatione 4*, tom. II: «In quo, ait, vocatus es opere, firma anchoras ac funes (ut ibi quasi in portu a procellis tutus consistas) ne in pelagus tua navis impellatur.»

21. SERVUS VOCATUS ES? NON SIT TIBI CURA.—ne de eo sis anxie sollicitus, quod servus sis, quasi servitus sit conditio christianis hominibus indigna: sed de eo potius te consolare, quod a misera servitute peccati ac mortis sis per Christum manumissus, Deique servus effectus, licet in hac vita homini servias, quando Deo visum fuerit: patet ex vers. seq. Vide hac de re apophtegmatia quae citavi *Erod. 1*, 12.

Aurea est gnome S. Augustini in *Sententiis*, num. 53: «Justus, ait, quidquid malorum aliquis dominus irrogat, non pena est criminis, sed examina virtutis. Nam etiam bonus si serviat, liber est: malus autem etsi regnet, servus est, nec unius hominis, sed, quod gravius est, tot dominorum, quot vitiorum.» Et num. 424: «Libera semper est servitus apud Deum, cui non necessitas servit, sed charitas.»

SED ET SI POTES FIERI LIBER, MAGIS UTERE.—scilicet ipsa servitute, ad Domini gloriam, humilitatis causa. Unde Theodoretus sic exponit: Gratia, inquit, non novit differentiam servitutis et dominii. Ne fugias ergo servitutem tanquam fide indignam. Quod si fieri possit ut libertatem assequaris, pergeservire, et expecta remunerationem. Sic quoque explicavit S. Chrysostomus, Theophylactus et D. Thomas. Huic expositioni apte cohaeret id quod sequitur: «Qui enim in Domino vocatus est servus, libertus est Domini.»

Secundo, aptius et planius: «Si potes fieri liber,» si potes a servitute liberari, «magis utere,» scilicet potestate et commoditate, ac servitu-

tem excute, *q. d.* Si potes fieri liber. libertatem amplectere, eaque frui: hoc enim plane significat «magis utere;» hocque præ alio suadendum, æque ac optandum est. Quis enim non malit fieri liber, quam manere servus? præsertim si infideli serviat, ita ut libere Christo servire non possit; hoc etiam mox clare suadet Paulus dicens: «Pretio empti estis; nolite fieri servi hominum.»

Nota: Servus hic intelligit Apostolus, non mercenarios, quales jam sunt apud Christianos, sed mancipia, quæ habebant Gentiles, etiam conversi ad Christum, et etiamnum ex Turcis et Mauris habent Christiani. Opponit enim servos liberos.

S. Hieronymus, in *Apolog. pro libris ad Jovinian.*, ex Origene, initio lib. I in *Epistol. ad Roman.*, aliter hæc explicat, nimirum de servitute matrimonii, *q. d.* Si tanquam servus alligatus es matrimonio, «non sit tibi cura,» id est non te exurcia, quasi in matrimonio pie vivere et salutem assequi nequeas. «Sed et si potes fieri liber, magis utere,» *q. d.* Si tamen potes persuadere uxori, ut separatim cælibes vivatis, magis hoc amplectere. Verum prior sensus planior est et germanior.

22. QUI ENIM IN DOMINO VOCATUS EST SERVUS.—Hæc verba non ad proxime præcedentia: «Sed et si potes fieri liber, magis utere;» sed ad præcedentia more Hebræo referenda sunt, «scilicet ad illa: «Servus vocatus es? non sit tibi cura;» hoc enim præcipue intendit hic Apostolus, scilicet, ut servus docat sua servili conditione esse contentos eamque patienter ferre, donec Dei providentia aliud statuat eosque servitute liberet. Jam «in Domino,» id est a Domino, et ad fidem gratiamque Domini Jesu. Vide *Cap. 23*.

LIBERTUS EST DOMINI.—A Domino, scilicet Christo, est manumissus, et in libertatem Christianam assertus, *q. d.* Servi heriles, si fiant Christiani, non ambiant fieri liberi a servitute herili, sed gloriantur quod a servitute peccati asserti sint in libertatem gratiæ et adoptionis filiorum Dei. Vide Chrysostomum hic, et in *moral. hom. 19*, quam servituti libertati Christianæ non obsit.

23. PRETIO EMPTI ESTIS (pula sanguine Christi, qui antonomastice dicitur pretium, utpote ingens et immensum. Ita Ambrosius, *q. d.* Christus vos pretio maximo e servitute peccati emittit et redemit, fecitque sibi liberos; ergo) NOLITE FIERI SERVI HOMINUM.—ne vos in servos vendatis, aut servituti mancipetis, si possitis libertate gaudere: hæc enim civilis libertas decet Christi libertum, ut eo melius toti Christo serviat, quo minus ulli hero, Ethnicæ præsertim, servitis.

Hinc postea Constantinus Magnus, sub annum Christi 330, in honorem Christi et favorem Christianæ religionis sancxit, ne ullo modo Judæus Christianum servum haberet, aut possideret: Judæum autem qui secus faceret, jussit capitale, et servum talem libertate donari, ut patet lege unica lib. I *Codiciis*, titul. *ne Christianum man-*

beratem
amplio-
luciter ad
positi
si non,
consolatio
tra sig. 4-
de Chris-
tiano

Ver. 21.
Sancit
Christi
antonom-
astice
dicitur
pretium.

Contra-
tinas
Magnum
sancti in
Judæis
Christi-
anum ser-
vum ha-
bere.

cipium hæreticus, vel Judæus, vel Paganus habeat: neque enim fas esse censebat Christi redemptoris occisoribus, Christianos Christi morte redemptos, servituti jugo subijci. Quam legem res Constantini filii deinde confirmarunt, teste Rozomeno, lib. III, cap. XVII. Sic S. Gregorius scripsit ut servus Judæi, volens converti ad Christianismum, hoc ipso fieret liber, ut patet lib. III, post. 9. Similia habet Concilium Toletanum IV, esp. LXIV.

Hæc intellige de Judæis et Paganis, qui jurisdictionis alicujus principis Christiani subjecti sunt: talium enim servi Christiani hoc ipso fiunt liberi, ab ipso possunt dominum deserere; imo si sint infideles, possunt fugere ad Ecclesiam, ut fiant Christiani et consequenter liberi. De his enim leges loquuntur: «In illis vero infidelibus, qui temporaliter Ecclesie vel ejus membris non subjacent, prædictum jus Ecclesie non statuit, licet possent instituire de jure. Habet enim auctoritatem Dei, et infideles merito suæ infidelitatis merentur potestatem amittere super fideles, qui transferuntur in filios Dei. Verum hoc non facit Ecclesia, ad scandalum vitandum,» inquit S. Thomas, II II, *Quest. X*, art. 10.

Secundo, alii non male sic quoque explicant: «Nolite fieri servi hominum,» ita videlicet, ut hominibus serviendo Dei obsequium negligatis. Illi enim fiunt servi hominum, qui homines præcipue respiciunt, eisque adulantur etiam cum male agunt, alque eis per omnia obediunt et serviunt, etiamsi peccata præcipiant. Ita S. Chrysostomus et Hieronymus in cap. VI *ad Ephes.* Sic enim Apostolus *ad Ephesios VI*, præcipit servis, ut servant heris, non sicut hominibus, sed sicut Domino, et propter Dominum (1).

Ver. 24. 24. UNUSQUISQUE IN QUO VOCATUS EST, FRATRES, IN HOC PERMANEAT APUD DEUM.—*q. d.* Verumtamen quisque in suo statu, sive herili, sive servili, in quo vocatus est, et venit ad Christianismum, permaneat.

Nota: *apud Deum*, cui scilicet servit et adheret in Christianismo et Ecclesia, *q. d.* In eodem statu, in quo vocatus et conversus est, quisque permaneat in Christianismo et Dei obsequio, ne Gentes causerent per Christianismum servos fieri inquietos, et ambire libertatem.

Ver. 25. 25. DE VIRGINIBUS (ut scilicet moneant virginem, et serviant Deo in virginitate) PRECEPTUM DOMINI NON HABEO: CONSILIUM AUTEM DO.—ut id faciant. Vide *Cap. 38*. Est hæc questio quinta Corinthiorum, an virginem in Christianismo debeant manere virginem? Respondet Paulus lege Christi nulli præcipi virginitatem, sed eandem omnibus consuli.

(1) Vel: Nolite in vos ultro accessere servitutem non necessariam, quam vobis imponere volunt per suo ludum, &c. doctores nonnulli, qui omnibus ad Christianam religionem accessuris circumcissionem præcipiunt: ita Alioli.

Ex hoc loco probatur communis illa Patrum sententia, qua asserunt calibatum esse in potestate nostra, si illum a Deo petamus, et ad eum conemur heroica fortitudine, cooperemurque Dei gratiæ per debita media, ita ut quilibet sine conjugate celebs vivere possit, si velit, quantumvis a natura vel habitu in libidinem proclivis sit. Ita docet Tertullianus, lib. *De Monogamia*, prope finem; Chrysostomus, Origenes et Hieronymus in cap. XIX *Matth.*; Nazianzenus, *orat. 13*; Ambrosius, lib. *De Viduis*; Augustinus in *Psal. CXXXVII*: «Qui hortatur, inquit Augustinus, ut viveas, ipse adjuvat ut reddas.» Et lib. VI *Conf.*, cap. XI: «Ulque dares continentiam, si genuit interno pulsarem aures tuas.» Idem satis insinuat Paulus hoc versu et vers. 7, ubi omnibus communitè consilium virginitatem: non consilium autem, ut nec præcipitur, nisi id quod est in nostra potestate, id est, nisi id quod possumus facere cum gratia Dei, quam scilicet Deus nobis præparavit et offert, si eam imploremus eique cooperari velimus.

Idem docet Christus, *Matth. XIX*, ubi Apostoli decentibus, ob onera et difficultates matrimonii non expedire nubere, Christus, illud approbans, subjungit *primo*: «Non omnes capiunt verbum istud;» Græce *ὅς χωρὶς*, quod Origenes et Nazianzenus, *orat. 34 De Tribus eunuchorum generibus*, vertunt, «non omnes sunt capaces;» per capacitatem intelligentem propensionem naturalem ad castitatem, quam non omnes habent. Verum melius alii passim, *ὅς ἐξ ἡρώων* vertunt, tanquam vasa non suscipiant in se, non approbant, non comprehendunt, non amplectuntur castitatem, utpote difficilem.

Hinc *secundo*, subdit Christus: «Sunt eunuchi qui se castraverunt,» sua scilicet libera voluntate se castos effecerunt, idque perpetuo voto firmarunt. Hoc enim significat vox *eunuchi*, scilicet impotentiam moralem: idem significat vox *castraverunt*. Alioqui enim potius dixisset Christus: Sunt qui se castrant, aut castrare nituntur. Ita S. Hieronymus, ibidem; Epiphanius, *hæresi 58*; Fulgentius, lib. *De Fide ad Petrum*, cap. III; Augustinus, *De Sancta virgin.*, cap. XXX.

Tertio, addit Christus hos eunuchos sic se castrasse, non propter molestias rei uxoriæ, sed etiam propter Evangelium, ut melius illud prædicent, quemadmodum deforquant hæc Christi verba hæretici; sed propter «regnum eorum,» scilicet promerendum. Ita Origenes, Hilarius, Chrysostomus, Euthymus ibidem, et S. Augustinus, cap. XXIII, lib. *De Sancta virgin.*

Denique concludit Christus dicens: «Qui potest capere, capiat.» Quæ verba sunt cohortantis et excitantis ad heroicam virtutem, æque ac ad præmium illustre. Hinc ergo verbis Christus proponit omnibus consilium castitatis, quibus rem valde heroicam et eximiam. Non dicit Christus, inquit Chrysostomus, non omnes possunt, sed